

DAROVINA I MILOŠĆA ZA VRIJEME AŠIKOVANJA I SVATOVA U DAVORU

VESNA KOLIĆ - KLIKIĆ
Zavičajni muzej
55400 Nova Gradiška

UDK 392
Stručni članak
Primljeno 11. VI. 1987.
Prihvaćeno 29. XII. 1987.

U članku su opisani svadbeni običaji u Davoru, selu posavske Slavonije. Selo je bilo naseljeno za vrijeme turske vladavine, a nakon povlačenja Turaka u njega su doselili hrvatski i srpski kolonisti iz Bosne, iz okolice Kupresa (prema podatku I. Kerdića). Do četrdesetih godina 20. stoljeća srpsko je stanovništvo uglavnom odselilo iz Davora.

Prikazani su svadbeni običaji u Davoru s početka ovoga stoljeća. Prikaz se temelji na podacima skupljenim tokom terenskog rada 1985. i 1986. Prikazani običaji sadrže različita događanja i njima primjerena pravila običajnog ponašanja, kao npr. udvaranje, prosidbu, zaruke, te samu svadbu, koja se sastoji od nekoliko običaja, od kojih su »vinci« najranije napušteni. Svaki od ovih elemenata detaljno je opisan.

Davor je po broju stanovnika danas najveće selo na području općine Nova Gradiška. Smjestio se na lijevoj obali Save nasuprot ušću Vrbasa.

Kako navodi S. Pavičić, oko 1680. god. za vladavine Turaka na području Gradiške župe (danas Stara Gradiška), u selima Mačkovac, Dolina, Orubica i Svinjar (danas Davor), bilo je oko 1900 katoličkih porodica, a od 1692. god. na to područje skroz do početka 18. st. naseljavaju se Hrvati i Srbi iz Bosne.¹⁾

U svojoj neobjavljenoj biografiji Ivo Kerdić spominje da su Davorci jednim dijelom naseljeni od Kupresa i da se sam u to uvjerio boraveći na tom području. On navodi da je narodna nošnja s područja Kupresa identična davorskoj, pa stoga zaključuje da Davorci i potječu iz tog kraja.²⁾

1) S. Pavičić: Podrijetlo naselja i govora u Slavoniji, Djela JAZU, Zagreb, str. 239 i 243—245.

2) Ivo Kerdić u svojoj neobjavljenoj autobiografiji piše da je 1911. god. bio poslan na Kupres radi studije tipova bosanskih muslimana. Kada je stigao u Kupres, bila je nedjelja pa su tamošnje žene bile svečano obučene. On nadalje kaže da je odmah zamijetio da je nošnja njegova rodnog sela Davor slična nošnji žena s Kupresa. Nadalje spominje da je na jednoj ženi vidio poculicu izvezenu križićima, te da je ona ista kao i poculica koju je njemu poklonila njegova baka, koja poteče iz roda Gelemanovića, a poculica je pripadala Ivinoj prabaki. Daljnjem podacima potkrepljuje svoje mišljenje pa kaže, kad se zavelo kolo, da je bio još sigurniji u svoju pretpostavku. U istom tekstu Ivo Kerdić spominje da je na području Kupresa pronašao kućne zadruge koje nose prezimena: Gelemanović, Brlić, Marijanović i Kordić, pa ih povezuje s prezimenima zadruga koje su bile u Davoru. Ovi podaci ustupljeni su mi na korištenje iz rukopisa autobiografije Ive Kerdića ljubaznošću njegove kćerke Vjekoslave Kerdić, u čijem vlasništvu se nalazi ovaj rukopis, te joj se najsrdačnije zahvaljujem na pomoći.

Početak ovog stoljeća u Davoru je bilo i srpskog stanovništva doseljennog spomenutim seobama, koje se do 40-tih godina ovog stoljeća raselilo.³⁾

Siromašenje kuća diobenim procesom, učestalim poplavama, odlaskom muškaraca u prvi svjetski rat i na rad na riječne brodove dovodi u selu do značajnih socijalnih i ekonomskih promjena koje se odražavaju i u etnologiji.

U to vrijeme pada i prestanak nošenja narodne nošnje i unos kupovnih tkanina, a napuštaju se i neki vidovi narodnih običaja.

Ispitivanje svatovskih običaja u Davoru obavila sam u drugoj polovini 1985. godine i početkom 1986. godine. Svi prikupljeni podaci o svatovskim običajima u Davoru zabilježeni su prema sjećanjima najstarijih ljudi i vezani su za početak 20 stoljeća.

Zbog specifičnosti života i određene izoliranosti sela (najbliže selo Orubica — 7 km), u Davoru nije bilo pojave sklapanja bračne zajednice izvan samoga sela.

Ženidba i udaja danas se također u većini slučajeva obavljaju među samim mještanima, a samo Davorci koji su na višim školama ili rijetki pojedinci žene se i udaju izvan sela.

Prema prikupljenim podacima o svatovskim običajima u Davoru uočava se pojava da »gerzov« (momkov) otac nema gotovo nikakvu ulogu u procesu odvijanja proševine i samih svatova, već sve to obavlja »gerzova« majka. Cijelo to vrijeme, kako kažu sami Davorci, »otac mora čuvati kuću.«

Od dvadeset kazivača,⁴⁾ među kojima je najstarija bila Mara Mihić rođ. 1893, a udana 1912. godine, niti jedan ne pamti da je u davorskim svatovima postojao lik čauša.⁵⁾

Još kao djeca »gerzi« i cure sastajali su se i upoznavali na »mekoti« (njivi), na Savi dok su išli po vodu,⁶⁾ zatim dok su išli za stokom kao čobani govedari, svinjari i nedjeljom ili o »godovima« u kolu, na trgu ispred crkve, gdje se danas nalazi park, a nekada je tu bio duđinjak.

Ašikovanje

Od 14—15 godina cura i »gerz« (momak) počinju ašikovati. Ašikovanje je obično trajalo 1—2 godine prije svatova, a moglo je biti i kraće. Tokom ašiko-

3) Podaci prikupljeni u Davoru tokom istraživanja u 1984. i 1985. godini.

4) Najvažnije kazivačice bile su: Mara Mihić (1893), Manda Svađumović (1899), Mara Ciprić (1903), Marija Dević (1906), Sofija Ciprić (1908), Manda Tankosić (1914), Kata Šimić (1914), Sofija Gelemanović (1917), Ljuba Gelemanović (1914), Kata Benić (1921), Ana Gelemanović (1930) i Ana Relković (1934).

5) Da u davorskim svatovima nije bilo čaje, potvrdili su mi svi kazivači. Lik čaje poznat im je utoliko ukoliko su ga vidali u svatovima izvan Davora. Davorci kažu da Orubica i ostala sela imaju čaj, ali da se u Davoru ne pamte svatovi sa čajom.

6) U Davoru nije bilo bunara, već se voda nosila sa Save.

vanja »gerz« daruje djevojku u više navrata raznim voćem (jabukama, kruškama i sl.), zatim cvijećem, licitarskim bombonima »oblizalom« ili licitarskim srcem.

Poneki »gerz«, koji je iz imućnije kuće, zna curi pokloniti »špenodli« (broš). Ako cura koji od tih darova primi, to je znak da pristaje na ašikovanje.

Na »godovinu« (o Đurđevu 24. IV, za Malu Gospu 8. IX. i za Božić 25. XII) cura poklanja »gerzu« maramicu kao znak da mu uzvraća ukazanu ljubav. Poneka »gerzova« mater, koja je zadovoljna sinovljevim izborom iako cura još nije ugovorena, zna joj poslati jabuka ili medenjaka od licitara, po kom mlađem iz kuće, a o Đurđevu kada je »godovina« i bombona.

Ako cura prolazi pokraj »gerzove« kuće, kada odlazi na Savu po vodu, buduća joj svekrva zna iznijeti pred »lisu« (ogradu) i nešto jabuka.

O Božiću poslije polnočke cura »gerzu« potajno daje u džep maramicu, a o »kapu« (šešir) zatakne mu »cvitak«. »Cvitak« se sastoji od 3—4 struka ružmarina, smilja, i kasnije oko drugog svjetskog rata cvijeća izrađenog od papira. »Cvitak« može biti načinjen i tako da se ružmarin i smilje izmiješa. Ako »gerz« o Božiću dobije tkanu maramicu, onda za Đurđevo dobiva maramicu od »pergara« (šifona).

Iako cura još nije isprošena, za Uskrs joj »gerzova« mati po kom mlađem iz kuće pošalje 20—30 bojanih »bročki« (jaja).

Ako »gerz« ima udanu sestru, ona šalje curi 10 »bročki«, a žena razdijeljenog »gerzovog« brata takođe šalje 10 »bročki«.?) Pošto primi sva ta jaja, cura vraća po jedno svakom djetetu iz kuće »gerza«, »gerzova« brata i sestre.

U vrijeme »ašikovanja« mladih i njihova međusobna darivanja na Uskrs, Đurđevo, Božić i Malu Gospu značajan je bio i 1. maj. Uoči Prvog maja »gerzi« prelaze čamcima u Bosnu po »brize«. Često puta se po »brizu« išlo i po 6—7 km daleko od sela.

Donesavši »brize« kućama, momci ih nakite s tri marame i licitarskim bombonima, pa ih noću »prišiju« o stup »lise« ispred curine kuće. Ako je »briza« velika, malo se ukopa u zemlju, a reklo se, »što je veća briza, to je veći curin ponos«. Poneka cura zna dobiti na »lisu« i po dvije »brize«.

Ujutro cura skine darove s »brize« i spremi ih. Međutim ovi darovi nisu nikakva garancija da će cura poći za »gerza« koji je prišio »brizu«. Ako cura nije momcima po volji, i ako joj se žele narugati, dogovore se i prišiju joj na »lisu« topolu »nakićenu« starim krpama i krepanom pticom. Kada »gerz« i cura dugo »ašikuju« a »gerz« odlazi u vojsku, tada ga cura dariva s dvije maramice, dva peškira tkanu uprosto i jednim parom tkanih »šuferuca« (slično obojcima ali manje).

7) Ako »gerzov« brat nije razdijeljen, već živi u zadruzi, onda curi ne šalje »bročke«.

Proševina

Proševina se obavlja između Velike Gospe 15. 08. i Male Gospe 8. 09. U proševinu se nije išlo ako se po selu pročulo da curini roditelji nisu zadovoljni momkom. Kada prosci dolaze u kuću, donose bocu rakije koju stavljaju na »stolicu« (stol). Iz te boce piju i prosci i ukućani. Curu su dolazili prositi »gerz« sa svojim starijim bratom ili nekim drugim iz kuće, a sa njima je išao i koji »gerzov« »pajdaš« (prijatelj). U proševinu je obično išlo troje do šestoro ljudi, koji tada s curinim roditeljima dogovaraju kada će doći »gerzova« mati s prvom »milošćom.«

Svekrva obično dolazi odmah slijedeće nedjelje ili četvrtka poslije podne i budućoj snahi donosi »prvu milošću« kojoj pripadaju: sirna pita, sitni kolači, žemičke i marama. Kod prve »milošće« »gerzova« mati dogovara s curinim roditeljima kada će doći »prva korpa« i potvrđuje ono što je »gerz« isprosisio. Vremenski razmak između prve »milošće« i »prve korpe« najkraći je dva, a najdulji četiri tjedna.

Kada cura primi »prvu milošću«, pozove svoje »druge« i mlađe »rođače« da potroše sve ono što je svekrva donijela. Potom svekrva dolazi na »riječ« i donosi curi »prvu korpu«. Osim svekrve na »riječ« dolazi još nekoliko žena iz bliže »gerzove« rodbine i svaka sa sobom donosi korpu, pa se moglo dogoditi da cura dobije i 4—5 korpi. U korpama se nalaze sitni kolači (paprenjaci, prace, škarupani), pita, kuglof, pogača, kobasica, šunka i flaša rakije. Pogača koja se donosi curi po površini je ukrašena krugovima otisnutim čašom i premazana jajetom.

Osim korpe svekrva joj donese opanke, a daje joj i »dacije« u novcu. Od toga dana cura više nije dužna raditi u kući svojih roditelja, već tka »daruvinu« za svatove. Prije nego svekrva pođe kući, curina mati stavi u korpe nešto »milošće« (1 tanjur kolača i 1/4 pogače) od onoga što su donijeli da svekrva ne ode praznih ruku kući.

Kada se daje »riječ«, smatra se da je cura isprošena. Ako prije »navisti« pada kakva veća »godovina«, tada buduća svekrva donosi snahi »milošće« (kolača, medenjaka od licitara, rakije), a tada se kaže da je cura primila drugu, pa treću itd. korpu, a uz korpu joj svekrva mora dati i »dacije« u novcu.

Ako se dogodi da je cura dugo isprošena (a to je slučaj ako je »gerz« u vojsci ili ako je kuća siromašnija pa mora duže vremena spremati svatove), cijelo joj se vrijeme nosi »milošća« i to »nediljom« i o »godovinama«. Znalo se dogoditi da se curi nose korpe i dvije godine.

Za poklade isprošena cura odlazi »gerzovoj« kući na ručak i tada, poljubivši svekru ruku, dobiva od njega »dacije« u novcu.

Zaruci

Slijedeći četvrtak, nakon zadnje korpe koju je udavača primila, dolazi zaova (mladoženjina sestra), ili tko od bliže ženske neudane čeljadi u udavačinu kuću i donosi joj sirne pite.

Tada najavljuje koliko će ljudi s »gerzove« strane doći u zaruke. Prve su bote navečer okupljaju se »zaruci« kod udavače. Sve udane žene s »đuvegijine« strane donose sa sobom korpe s kolačima, a cure bocu obične ili medene rakije. Boce koje donose okićene su cvijećem. Za ovu priliku curina kuća priprema jelo, a nakon toga iznesu se na tanjurima kolači koji su donešeni u korpama. Pred kuma se stavi tanjur s maramicom. Na taj tanjur prvi daje kum »daciju« u novcu, a za njim to čine stari svat, svekrva, zaova te ostali zaruci. Svatko tko da »daciju« od kuma dobije čašu rakije pa nazdravi.

U Davoru za zaruke nije bilo prstena. Kazivači su mi rekli da je malotko imao prsten i da se samo za vjenčanje posuđivao.

Ženski dio »zaruka« razilazi se čim ode svekrva, a muški kad ode kum, a to često biva tek kad svane.

Navist

Prva navist

Četiri nedjelje prije vjenčanja je »prva navist«. Za »prvu navist« udavači svekrva donosi korpu sa sitnim kolačima (paprenjaci, prace, škarupani), kuglof, pile, pogaču, litru rakije i vina. Ako svekrva ne donese korpu, tada mora dati »dacije« u novcu, u vrijednosti korpe.

Druga navist

Slijedeće nedjelje je »druga navist« za koju udavača dobije »malu korpu« s kolačima i rakijom. Ako je đuvegijina kuća siromašnija, za drugu navist ne dobije ni »milošću« ni »daciju«.

Treća navist

Nedjelju prije vjenčanja u crkvi je »treća navist«. Tada svekrva mladoj donosi »veliku korpu« u kojoj se nalaze sitni kolači (prace, medenjaci, paprenjaci, škarupani), sirna pita, kuglof, kobasica, šunka, suhi sirac, »kortanj«, srce, medenjaci i bomboni od licitara, a daje joj i nešto »dacije« u novcu.

Ako svekrva ne pripremi korpu, onda mladoj daje novaca u vrijednosti 3 korpe. Između II. navisti i svatova đuvegiji i djeveru mlada po kom mlađem iz kuće pošalje »rubinu« i maramicu.

U prošlosti su u Davoru svatovi održavani ponedjeljkom i srijedom, između Male Gospe i Adventa.

Ujutro, dva dana prije svatova svekrva pozove k sebi »sokačice« koje će služiti svatove. Tada se »sokačice« podijele u tri — četiri grupe i s »buklijom«, okićenom cvijećem, koju im daje svekrva, odlaze pozvati »uzove«. »Uzovi« su prijatelji kuće, a »sokačice« ih pozivaju redom kako je odredila svekrva. U slučaju da se rakija iz »buklije« potroši, »sokačice« se vraćaju »đuvegijinoj« kući da je opet napune. Na taj se način pozivaju svatovi s momkove strane.

Udavača obilazi sama svoju rodbinu i prijatelje kuće, i to bez »buklije« pa ih poziva na »udavke« i »vince«.

Dva dana prije svatova đuvegijina »svojad« zna donijeti ponešto brašna, jaja, masti i meda kao pomoć kući za pripremu svatova.

Prije samih svatova »đuvegijini« roditelji moraju mladencima nabaviti jedan krevet i jedno »ćepe« (tkano od vune) i osigurati im »kućar«. Dan uoči svatova od curine kuće prenese se »šuška« (uložak za krevet ispunjen kukuruznim lišćem). Isti taj dan ujutro dolaze uzovi i donose sa sobom okruglu korpu u kojoj se nalaze: meso, sitni kolači, pita, rakija, sirac. »Đuvegijina« kuća zna točno koliko će biti »uzova«, odnosno, koliko će biti korpi pa toliko manje pripremi hrane. Od kuće »uzova« korpe s hranom dolaze i drugi dan svatova. Među »uzove« spadaju i »sokačice« pa i one donose korpe s hranom. Korpu od »uzova« prima stari svat (gazdin bliži rođak) koji se brine oko hrane i pića.

Vinci

Ispitujući svatovske običaje u Davoru, saznala sam da su »vinci« posljednji put održani 1923. godine kada se udavala Sofija Mihić (r. 1906. god.)

Navečer uoči samog vjenčanja kod mladine kuće održavaju se »vinci«. Na »vince« dolaze »svojad« (bliža rodbina), koju mlada poziva dan prije »vinaca« ili isti dan popodne.

Osim »svojadi« na »vince« dolaze mladine »druge«, kum, prikumak, stari svat, »enga«, i djever. Mlada ženska čeljad hvata se u kolo dok muški sjede na klupi izvan kola. U sredini kola mirno stoji mlada sa zapaljenom svijećom koju drži u ruci ispred sebe. Kraj nje na »stolcu« nalazi se peškir, na peškiru »kortanj«, a na njemu sito.

Sva ženska čeljad koja se nalazi u kolu pjeva pjesmu:

*Netek cvati med gorama,
Med gorama, med vodama.
U neteku druga Mara (stavlja se ime mlade).
Netek brala, druge zvala.
Druge zvala, cviće brala.
Hodite mi druge mile,
Hodite mi, pomozite mi,
Pomozite mi cviće brati,
Cviće brati vince visti...*

Pjesma se zatim nastavlja i u stihovima se pozivaju pojedini svatovi (kum, prikumak) pa redom svi ostali da daruju mladu.

Kada kolo stane, mlada uzima u ruke sito, djever i »enga« uzimaju »kortanj« (pogača od crnog brašna bez kvasa s rupom u sredini) i nad mladinom glavom ga prelome na dva dijela. Tada svatovi jedan po jedan ubacuju novac u sito koje drži mlada. Od »engine« polovine »kortanja« sva prisutna ženska

čeljad otkine po komadić. To isto čine i muški svatovi i otkidaju po komadić »kortanja« od djevera. Novci ubačeni u sito ostaju mladoj.

Nakon toga se svi razilaze. Dio svatova koji su bili na »vincima« odlaze »đuvegijinoj« kući, a mlada, »enga« i »druge« ostaju u sobi vezivati »patljike« na grančice ružmarina.

Dio nakićenog ružmarina »enga« odnosi mladoženjinoj kući, a njime će sutra zakriti svatove.

Drugi dio ružmarina ostaje mladoj koja će sutradan njime okriti »udavke«, djevera i đuvegiju.

Svatovi

Ujutro na dan vjenčanja kod đuvegijine kuće okupljaju se svatovi. Tu se skupi »banda« (svirači na tambure i egede).

Svatovi se okupljaju u sobi (družinska soba), pa se pred kuma iznese tanjur. To čini »enga« i, okitivši kuma ružmarinom, on prvi stavlja novac na tanjur. »Enga« kiti i sve ostale svatove (samo ne đuvegiju i djevera), i oni također stavljaju nešto novca na tanjur. Taj novac pripada »engi«. To isto čini i mlada kod svoje kuće i »udavci« također daju novac za ružmarin. Novac prikupljen od »udavaka« pripada mladoj.

Kad su svi svatovi okićeni, sjedaju za stol i doručkuju »dlob« (fileke) i »poljifku« (prežganu juhu) s provom.

Nakon jela svatovi odlaze po mladu. Kad stignu k njenoj kući, svi svatovi ostaju u »toru« (dvorištu), a kum, stari svat, djever i »đuvegija« ulaze u kuću. Kum tada pregovara s mladenkinim roditeljima pa, dogovorivši se, sjedaju za »stolicu« i nešto pojedju i popiju čašu rakije. Tada iz sobe izvedu mladu koja kumu i starom svatu poljubi ruku, a oni joj daju »dacije« u novcu. Djevera i đuvegiju mlada tada zakiti ružmarinom, a njezine druge samo djevera okite peškirom. Njih dvojica tokom svatova nikada ne daruju mladu.

Prije nego djever izvede mladu iz kuće, ona dobije od svojih roditelja molitvenik, krunicu, dvije maramice i jabuku nakićenu s puno novaca.

Djever izvodi mladu iz kuće i svi svatovi kreću pješice prema crkvi. Kad je mlada izlazila iz očinske kuće, nije se smjela okretati iza sebe jer se to smatralo lošim znakom.

Došavši pred crkvena vrata, mlada raskreće maramicu u trokut, pa za jedan kraj te maramice primi djever, a za drugi ona. Na taj način djever nju dovodi do oltara. Ova maramica ostaje djeveru za plaću što je mladu vodio na vjenčanje. Iz crkve mladu ponovno izvodi djever i cijelo vrijeme svatova mora se brinuti o njoj.

Nakon vjenčanja svatovi odlaze đuvegijinoj kući. Na »lisi« ih dočekuje s flašom u rukama đuvegijina mati. Mati nazdravi svim svatovima, pa svi glavni svatovi popiju malo rakije iz one flaše što ju je mati donijela na »lisu«. Potom ulaze u »tor« i odmah se zavede kolo.

Mlada se također hvata u kolo i kada se kolo tri puta okrene, mlada onu novčičima nakićenu jabuku baci preko sebe izvan kola.

Poneka mlada ne baca jabuku preko sebe već je daje djeveru da je sačuva do večere, pa se tokom večeri jabuka »munta« (licitira).

Nakon što je mlada bacila jabuku, popne se u kuću po »basamaku« (stepenicama), preko koga je prostrta truba tkanja.

Prekoračivši kućni prag, mladu dočekuju svekar, ujci i strici; ona im tada poljubi ruku, a oni joj daruju »dacije« u novcu.

Nakon toga mlada odlazi »sokačicama« u kuhinju, pa je one posjednu na vreću kukuruza.⁸⁾ Preko desnog ramena dobije čašu »mlika« u koju su umiješane posije ili različita hrana, pa to mora popiti naiskap.⁹⁾ U međuvremenu joj »sokačice« stave na krilo najmlađe dijete u rodbini, pa ga mlada malo podrži i daruje ga maramom ili novcem. Nakon toga mlada dolazi u sobu i sjeda za »stolicu« gdje su već sjeli svi svatovi. Tada dolazi ručak koji se sastoji od svinjskog ili goveđeg paprikaša. Svatovi dobiju jela koliko je određeno, a piti mogu koliko kum dozvoli.

Nakon ručka djever zaključa mladu u »kućar«, a ključeve da svekrvi. Pošto mlada nije jela za »stolicom« jer ju je bilo stid, svekrva joj u »kućar« donese »pokajmačitog« sira.

Mladoženja, djever, kum, stari svat i ostali svatovi tada odlaze »sanjkat« mladinu robu.¹⁰⁾

»Udavci« (mladina rodbina) s vjenčanja odlaze mladinoj kući na ručak i tamo čekaju svatove koji će doći po robu.

Kada svatovi stignu pred mladinu kuću, njezine druge ili koji »prika« rod, zaključaju se u sobu gdje se nalazi roba i ne puštaju nikoga unutra. Tad se s kumom cjenjkaju oko »otkupa« robe. Kada se dogovore oko cijene i kum plati, počinje se iznositi roba na kola. Roba se prevozila u trojnim kolima. U prva kola koja vozi kum idu ormar i tri jastuka, u druga idu drugi ormar i tri jastuka, a vozi ih stari svat, dok u treća ide »perinja«, deset »crnih ponjava«, »šarenice« i škrinja ili ladičar. Svi ormari i škrinje puni su robe i tako puni iznose se na kola.

Dok se toware kola, druge kite konje peškirimama. Za tako nakićene konje u Davoru kažu da je to »curino veselje«. Peškiri za konje trebaju biti što bogatiji, s velikim čelima. Na svakim kolima vozi se i pet, šest mlađih ljudi s mladoženjine strane.

Kad je roba prevezena, dolaze žene s mladine strane da srede ormare i »kućar«. Vlasniku konja koji su prevozili robu ostaju peškiri kao plaća za prevoz. Osim mladine robe koja se prevozila kolima, tim istim kolima prevoze se i »darovina« koju će mlada za večerom dijeliti svatovima.

8) Na vreću s kukuruzom posjednu mladu da bi imala puno djece.

9) Ovu smjesu mlada mora ispitati da joj se ne gadi hrana u trudnoći i da nakon poroda ima dosta mlijeka.

10) Za prevoženje mladine robe u Davoru se kaže da se roba »sanjka«.

Prosječan mladenkin miraz sastoji se od:

10—12 peškira za brisanje, 15 »resača« (kuhinjskih krpa), 10 crnih ponjava od lana »tavrljača« (četvrta klasa lana) od pređe prst debele, 2 tkane šarenice od krpe (lan u osnovi, a krpa u potki), 2 pokrovca za konje (u dvije pole), 12 tkanih salveta, 6 ubrusa (stolnjaka) za »jilo«, 6 ubrusa prebiranih iza »jila« za svaki dan, 3—4 ubrusa za svetac s velikim čelima, 2 tanka, 2 debela »ubrusa« (stolnjaka) za nositi »jilo« na »mekotu« (njivu), 1 tanki ubrus s velikim čelima za svetiti »jilo« na Uskrs, 9 »pavlačka« (jastučnica) za svaki dan, 6 pavlaka za svetac, 6 donjih ponjava, 5 gornjih ponjava, 10—15 peškira s velikim čelima, 6 peškira za provu umatati, 2 borana peškira za na korpu, kad se nosi u polje doručak, 2 peškira s usnivom za nositi ručak na polje, 2 peškira na »stuciju« (mala pamučna), 1 peškir većih čela kad se koscu nosi »jilo« u korpi, 2 manja ubrusa (stolnjaka) u dvije pole s kojih se ruča na »mekoti« (po jedan metar dugački), 1 par »firanjgi« 3—4 otkane trube platna, 10—12 oplećaka, 15—20 krilaca, 10—12 marama za na glavu, 1 šamija, 2—3 svilene marame za na vrat, 2 velike marame za na vrat, 3—4 vunene marame za na vrat, 1 rekljica, 6—8 »fertuna« za svetac, 6—8 »fertuna« za svaki dan, 1 par opanaka za svetac, 1 par opanaka za svaki dan, 6—9 jastuka od 1 metra, 1 mali jastuk, 1 perinja, 1 »šuška«, 2—3 svete slike, 1 ogledalo za na zid, 1 lampa na petrolej, 2 stolice za sjesti, 2 ormara, 1 staklenac, 1 ormar s tri ladice (ili ormar s poklopcem ili škrinja), 2 vreće od lanenog platna — gusto tkane, 1 »prtačka« (mala vreća), 2 konjske torbice, motika, vile, srp, prela, trlica, igla za necanje i »eklanje«, sepet, korito, praljka i stupa. Ako može, otac joj da još i kravu ili krmaču, a ako nema braće, onda kasnije dobije i komad zemlje.

Koliko se dugo morala spremati roba za opremu mlade, govori i ova uzrečica:

*»Divičicu u zipčicu
a trubicu u škrinjicu.«*

Kad je mladina roba »dosanjkana«, svatovi se nastavljaju zabavljati do večere. Prije večere kum najavljuje »darovinu za mladu«. Pred njega se iznese tanjur na koga prvo kum da »daciju« u novcu, a zatim to čine i svi ostali svatovi. Svakom tko da novac kum natoči čašicu rakije pa ovaj nazdravi mladencima i svim svatovima. Kada su svi dali »darovinu« koji su namjeravali, glavna »sokačica« javlja kumu da počinje večera.

Nakon večere, ili još u toku, dolaze dvije mladine druge, djever ili »enga«, ili tko drugi mlađi i donose na duljem štapu prebačene peškire. Tada kum najavljuje »mladinu darovinu« za svatove.

Netko od svatova¹¹⁾ dijeli darove i pri tom nastoji da bude što duhovitiji. Te šale idu na račun onoga tko prima »darovinu«, a često puta zna se šalama i pretjerati.

Redoslijed darivanja: prvo dobiva kum, i to najljepši peškir s velikim čelima, zatim malo manji peškir dobiva stari svat. Platno za rubine, otkano u trubi, dobiju svekar, svekrva, djever, đuvegijine sestre i braća, svekrvine se-

11) Ovaj lik nije bio propisan, već se u toku svatova prihvati tog posla onaj tko dobro poznaje svatove, a mogu to učiniti najizmjenično i 2—3 čovjeka.

Svatovi Sofije Benić (rođ. Relković) i Blaža Benića iz Davora. Snimljeno 1936. g. (Djever, do mlade, jedini je zakičen peškirom)

Svatovi Mande Relković (rođ. Dević) i Ivana Relkovića. Snimljeno 1936. g. (Mlada u rukama drži jabuku nakičenu novcima i molitvenik)

stre i braća, te svekrove sestre i braća. Platna je moralo biti toliko da se od njega muškima može napraviti rubina (košulja), a ženskima krilca i oplećak. Ostali svatovi s mladoženjine strane dobiju peškire, i to različite, ovisno o srodstvu s mladoženjom. Peškire dobivaju i »udavci« (curina rodbina), ali tek poslije momkove rodbine.

Od mlade velike peškire dobivaju i svirači. »Uzovi« u svatovima dobiju male peškiriće koje zovu »šibice«, a dužine su oko 30 cm.

Glavna »sokačica« dobije nešto veći peškir, ali ne toliko velik koliki dobivaju glavni svatovi i bliža đuvegijina rodbina. Ostale »sokačice« dobivaju peškire manje od glavne »sokačice« i nešto lošije kvalitete. Tokom večeri uz veselje, pjesmu i ples, zbijaju se i kojekakve šale. Često puta u tim zbivanjima kum mora plaćati razne »otkupnine.«

»Sokačice« obuku »ripu« u »dite« pa donesu kumu i kažu da je to njegovo »kopile« pa se on mora iskupiti, i to u novcu. Taj novac ostaje »sokačicama« da ga potroše.

Ako se tko od svatova zgriješi, pa glavne svatove zovne imenom ili ako dođe u kuhinju, pa ga »sokačice« pospu pepelom, tada ga kum kažnjava da mora popiti određeni broj čaša rakije ili vode, ili mora platiti kaznu u novcu koliko kum odredi.

Ako netko »sokačicama« ukrade kuhaču ili što drugo iz kuhinje, kum onda kažnjava »sokačice« da moraju popiti određeni broj čaša rakije ili vode, zbog toga što nisu dobro čuvale svoje stvari.

Poslije večere, već negdje između 11 i 12 sati, pred kuma se iznosi svinjska glava s jabukom. Tada kum mora darivati novcem onoga svata koji ju je donio. Mlada za cijelo vrijeme svatovske večere mora sjediti uz djevera, jer je on zadužen da je čuva.

Ako netko od svatova ukrade nešto s mlade, a to najčešće bude opanak, kasnije cipela, onda se tokom večeri to »munta«.

Cipelu »munta« kum, a svatko tko se uključi u tu licitaciju mora pred kuma na tanjur položiti onoliko novaca koliko je izvikivao.

Na kraju djever mora dati najviše novaca i mora otkupiti cipelu ili što drugo jer nije dobro pazio na mladu niti na njezine stvari.

Novac prikupljen na ovaj način ostaje mladoj.

Osim cipele može se tokom večeri »muntati« i jabuka i »tunja«, a munta se također i ona jabuka koju je mlada dala djeveru ako je nije bacila preko sebe. Ako je bio slučaj da se muntala jabuka nakićena novcem, tada su žene među sobom govorile da je mlada pohlepna.

Kazivačice su mi rekle da se jabuka nakićena novcem najčešće muntala u bogatim kućama.

Nakon večere i darovine mladenci odlaze spavati u kućar, a svatovi ostaju slaviti i veseliti se sve dok kum ne kaže da je dosta. U kućaru se mlada rasprijača i veže joj se marama.

Sutradan ujutro »mlada snaša« ustaje rano i ima zadatak da pomete kuću, obriše cilindre od lampi, donese čiste peškire i resače za ukućane, da se njima mogu brisati. Tada mora uzeti manju »stuciju« i peškir, otići na Savu po vodu, pa sa svim tim otići kumovoj kući. Sve to vrijeme s njom ide djever. Kada dođe kumovoj kući, iz »stucije« mu »poliva« ruke da ih opere i da se umije, a potom mu da onaj peškir koji je donijela da se obriše. Tada joj kum ponovno daje nešto »dacije« u novcu. Potom mladenci i djever ostaju kod kuma na »froštuku.«

Kad su doručkovali, djever i mlada snaša kreću kroz selo i ulaze u kuće gdje imaju poznatih.

Ušavši u kuću prijatelja i poznanika (nekada je bilo da su ulazili u svaku kuću), mlada snaša muškoj čeljadi ljubi ruku, a žensku čeljad ljubi u lice. Ukućani je darivaju novcem, jabukama ili ručicama lana.

Lan i jabuke sprema mlada u maramu koju je ponijela sa sobom, a novac stavlja djeveru u džep.

Ovo obilaženje sela zna trajati i do večeri.

U međuvremenu se svi svatovi okupljaju kod kuma na ručku. Za ručak kumova kuća sprema: juhu, kuhano meso, sarmu, pečenicu i kolače.

Dok su svatovi kod kuma na ručku, od kuća »uzova« donose se đuveginoj kući korpe s mesom, rakijom i kolačima. Ove korpe vraćaju se sutradan »uzovima«, a u njih se stavi nešto mилоšće.

Nakon ručka kod kuma i zabave koja slijedi predveče svi svatovi dolaze ponovno mladoženjinoj kući na »izdravicu«. Tad se već vrate iz sela djever i mlada snaša te sa svatovima večeraju i nastavljaju se veseliti.

Treći se dan kod mladoženjine kuće ponovno okuplja dio starijih ljudi koji su bili u svatovima, prave »izdravicu«, jedu i piju i razvoze stolove i stolice.

Četvrti dan je »izdravica« za »sokačice« i ženski svijet i tada se opet jede i pije ono što je preostalo od svatova, pa se razvrstava i vraća suđe. Time završava okupljanje svatova.

Pohodani

Osam dana nakon svatova mladu počinju oslovljavati sa »mlada snaša«. Te se subote mladina i mladoženjina kuća pripremaju za »pohodane«. Do podne đuvegija poziva punca, punicu i najbližu rodbinu »mlade snaše« da dođu na »pohodane«. Na »pohodane« se išlo »nediljom«. Đuvegijina kuća priprema hranu za taj dan. Svekruva se tada potrudi da se što bolje pripremi za doček prijatelja.

Bliži rod mlade snaše ponese u »pohodane« nešto mилоšće (kolača i rakije). Na »pohodanima« se pije, jede i razgovara o mladima.

Pohodanima završavaju i običaji neposredno vezani uz svatove.

GIFTS PRESENTED DURING THE COURTING AND WEDDING CEREMONIES IN DAVOR

Summary

The article describes wedding customs in Davor, a central Slavonian village located near the river Sava. The village was inhabited during the Turkish rule and resettled after the Turks had left by Croatian and Serbian settlers from Bosnia, more precisely from the region around Kupres as suggested by I. Kerdić. By the 1940s the Serbian population more or less emigrated from this territory.

Wedding customs in Davor are presented in the form they had at the beginning of this century. The account is based on information gathered during recent field-work. They include various events and appropriate rules of customary behaviour such as the courting period, proposal, betrothal, and wedding proper consisting of several customs of which »vinci« is one that disappeared the earliest. Each of these several customs of which »vinci« is one that disappeared earliest. Each of these